

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

THE INVESTMENT FACTOR FOR INNOVATIVE ENSURING OF RATIONAL NATURE MANAGEMENT

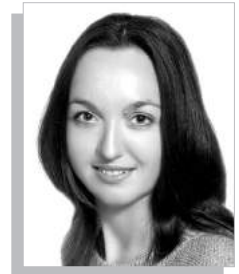

Михайло СТУПЕНЬ,
доктор економічних наук,
Львівський національний
аграрний університет

Mykhaylo STUPEN',
Doctor of Economics,
Lviv National Agrarian University

Ірина ЖАК,
Львівський національний
аграрний університет

Iryna ZHAK,
Lviv National
Agrarian University

Науково-технічний та економічний розвиток суспільства чинить destabilізуючий вплив на природне середовище та порушує його рівновагу, спричиняючи зниження здатності екосистем до самовідновлення. Подальше ігнорування наслідків антропогенної діяльності сприяє поглибленню цього протиріччя, наслідком якої можуть стати незворотні процеси в природі, деградація середовища проживання і загибель усього живого. Ураховуючи екологічну небезпеку ситуації, основну увагу необхідно приділяти управлінню виробничою та інноваційною діяльністю з метою екологізації цих процесів.

Об'єктом аналізу у багатьох сучасних наукових працях є, власне, висвітлення сутності поняття природокористування. М. Хвесик вважає, що природокористування це дисципліна, що розглядає економічні аспекти раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища та механізми залучення природно-ресурсних благ у господарський оборот [11, с. 9.]

На думку Н. Макарової, природокористування являє собою використання природних ресурсів у процесі суспільного виробництва для задоволення матеріальних та духовних потреб людини [2, с. 11-20].

О. Кашенко розглядає природокористування в єдиному аспекті екології та економіки. Виходячи з цього, природокористування – це будь-яка господарська діяльність з управління певною еколого-економічною системою.

У контексті сучасного європейського бачення категорія «природокористування» висвітлюється нами як діяльність, пов'язана з використанням природно-ресурсного потенціалу та охороною навколишнього природного середовища (двох рівнозначних складових сфери природокористування).

Незважаючи на численні наукові розробки, проблема обґрунтування поняття природокористування та інвестиційної привабливості різних об'єктів господарської діяльності не отримала вичерпного розв'язання ні в нашій країні, ні за кордоном, а тому й надалі залишається гострою.

Дане дослідження має на меті: охарактеризувати чинники формування екологічних інновацій, визначити напрями інвестування в екологічну сферу та фактори формування інвестиційної привабливості природокористування.

Цілісне сприйняття системних особливостей інвестиційної діяльності у сфері природокористування та перетворення

її в сучасних умовах у напрям узгодження з існуючими запитами сьогодення обумовлено низкою причин. Серед основних – поступове та неухильне погіршення екологічної ситуації в глобальному масштабі в Україні, реальні загрози існуванню людства, якості життя та благополуччя нації. Нагальна потреба досягнення цілей тисячоліття, сформованих світовою спільнотою та адаптованих для України, виконання міжнародних зобов'язань неможливі без інвестиційного забезпечення, підтримки екологічної безпеки як складової національної безпеки, яка належить до базових умов забезпечення національного суверенітету країни.

В умовах посилення попиту на реалізацію принципів сталого розвитку в Україні, що відповідає на виклики сучасності, упередження еколого-деструктивних процесів в економіці, раціональне використання природних ресурсів та ресурсозбереження, зростає необхідність активізації інвестиційної діяльності у природокористуванні та її модернізації. Для покращення екологічної ситуації, досягнення ресурсно-екологічної безпеки, здійснення природоохоронних заходів і зниження техногенного та антропогенного впливу на довкілля необхідні інвестиції у сферу природокористування,

тобто екологічні інвестиції. У науковій літературі немає загальноприйнятого визначення цього поняття. На нашу думку, найбільш вдалим є трактування на основі якого сформульовано власне визначення екологічних інвестицій.

Екологічні інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, щокладаються у господарську діяльність і спрямовані на зменшення негативної антропогенної дії на навколишнє природне середовище, зниження екодеструктивного впливу процесів виробництва, споживання та утилізації товарів та послуг; збереження, раціональне використання природних ресурсів та покращення природно-ресурсного потенціалу територій; гарантування екологічної безпеки країни, унаслідок яких досягаються екологічний, соціальний та економічний ефекти. Відповідно екологічний ефект полягає в зниженні антропогенного й техногенного навантаження на довкілля та підвищенні якості ресурсоспоживання.

Сучасний інвестиційний клімат в Україні не стимулює вкладання реальних інвестицій, які б гарантували ресурсно-екологічну безпеку та раціональне природокористування. У **табл.** наведено показники капітальних інвестицій та поточних витрат на

У дослідженні охарактеризовано чинники формування екологічних інновацій, визначено напрями інвестування в екологічну сферу та фактори формування інвестиційної привабливості природокористування, сформульовано мету формування інвестиційної привабливості. Значну роль у стимулюванні інвестиційної діяльності має державний рівень, на якому формується законодавча база, тому питання щодо економічних інструментів на регіональному рівні розглядається у взаємозалежності з державним рівнем регулювання природокористування. Розглянуто концептуальну модель формування інвестиційної привабливості природокористування, яка передбачає управління еволюцією досліджуваного процесу, створення умов для впровадження у теорію і практику запропонованої моделі, розробки засобів, що забезпечують успішне її використання.

This research describes the main factors of environmental innovation formation, investing ways of environmental protection and formation factors of investment attractiveness of nature and also it was formulated the aim of investment attractiveness. The important role in stimulating investment plays the state level in which the legal framework is formed. So the question of economic instruments at the regional level is considered in the interdependence of state-level environmental management. It was considered the conceptual model of investment attractiveness of nature which provides evolution managing of researched process and creation the conditions of introduction of theory and practice of the proposed model, development of means which provide the successful use of these methods.

Таблиця. Динаміка інвестицій в основний капітал на охорону навколишнього природного середовища в Україні*

Показник	2000	2005	2010	2011	2012	2012 до 2000, разів
Капітальні інвестиції та поточні витрати, усього, млн грн.	3 224,3	7 089,2	11 073,5	13 128,0	18 490,7	5,7
У тому числі: капітальні інвестиції	605,9	1 775,6	3 040,7	2 761,5	6 451,0	10,6
з них капітальний ремонт засобів природоохоронного призначення	233,3	312,3	554,2	498,0	843,6	3,6
поточні витрати	2 618,4	5 313,6	8 032,8	10 366,6	12 039,7	4,6
Частка витрат за рахунок коштів Держбюджету, %: у капітальних інвестиціях	7,9	8,5	20,5	8,7	4,4	-3,5
у поточних витратах	1,3	2,1	4,1	2,7	2,6	+1,3

Джерело: [8, с. 524].

охорону довкілля (у фактичних цінах). Темп зростання капітальних вкладень на охорону навколишнього природного середовища та раціональне природокористування 2012 року порівняно з 2000 скоротився майже на 50%.

Про несприятливий стан інвестиційного клімату в Україні свідчить оцінка президента Європейської бізнес-асоціації про падіння довіри інвесторів до нашого ринку, що явно шкодить національній економіці. Найбільше іноземних інвесторів цікавить фінансовий сектор української економіки, сільське господарство, будівельні галузі та нерухомість.

Сфера екологічно чистого виробництва і відповідні технології не належать до привабливих видів діяльності щодо інвестицій. Загалом вкладати значні кошти в нашу економіку іноземні інвестори не поспішають. За 20 років незалежності Україна отримала 40 млрд. дол. США інвестицій, а сусідня Польща – 200 млрд. [10].

На сьогоднішні кошти, які спрямовуються на раціональне природокористування та охорону навколишнього природного середовища, вкладаються без будь-яких розрахунків економічної ефективності, що є неприпустимим. Необхідно сформувати комплекс організаційних, економічних, соціальних умов, за яких можливий розширений розвиток промислового виробництва із збереженням довкілля і навіть покращенням його властивостей.

На нинішньому етапі економічного розвитку та екологічної ситуації в Україні інвестування в екологічну сферу має здійснюватися за такими напрямками:

- виготовлення, установка й експлуатація природоохоронних (очисних) засобів;
- розроблення та впровадження екологічно чистих і безпечних, ресурсо- та енергоощадливих технологій;
- виробництво екологічно чистих продуктів та надання екологічних послуг;
- переробка, транспортування та ліквідація відходів;
- використання безвідходних технологій;
- торгівля новітніми екологічними технологіями, продуктами, а також відходами;
- збереження земельних ресурсів, водного та повітряного басейнів;
- розвиток екологічного аудиту й екологічної експертизи;
- упродовження та розвиток екотуризму, екологічної медицини;
- застосування інформаційних екотехнологій тощо.

До основних причин недостатнього інвестиційного забезпечення охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування в Україні, на нашу думку, належать такі [6, с. 38-41]:

- недосконала законодавча та нормативна база у сфері природокористування;
- недостатня екологічна спрямованість податкової системи;

- неефективна діяльність контролюючих органів у сфері природокористування;
- низький рівень фінансування природоохоронних заходів, що призводить до зростання показників забруднення довкілля;
- значний моральний і фізичний знос основних засобів природоохоронного призначення;
- низький рівень вітчизняних технологій, висока матеріало- та енергоємність національного продукту;
- обмежене використання українськими виробниками світових досягнень у сфері охорони довкілля та раціонального природокористування.

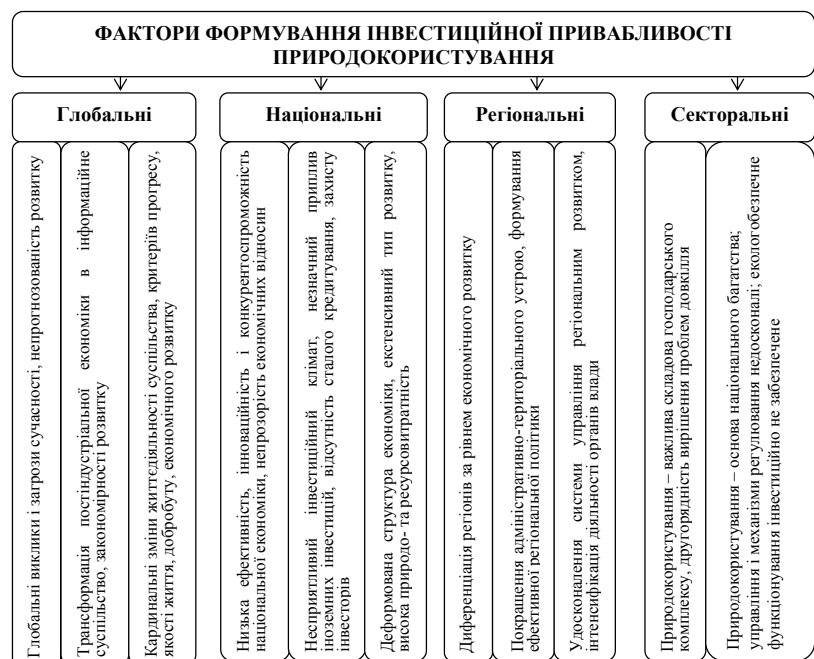
Перешкодою також є відсутність підходів до вибору пріоритетних напрямів вкладення інвестицій у сферу природокористування на основі оцінки її інвестиційної привабливості.

Формуванню теоретичних засад та методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості природокористування передують попередній аналіз фактичних умов (рис. 1), дія яких супроводжує розробку концепції інвестиційної привабливості природокористування в сучасний період. Частка інвестицій на раціональне використання природних ресурсів та охорону навколишнього природного середовища у національному ВВП є вкрай низькою – 0,2–0,3% [5, с. 92]. Для досягнення стійкого розвитку економіки зазначений показник повинен становити не менше ніж 3–3,5% (бажано до 5%) [6, с. 38-41].

У науковій літературі існують різноманітні визначення поняття *інвестиційна привабливість*. Інвестиційну привабливість підприємства розглядають як характеристику окремих підприємств-об'єктів для майбутнього інвестування з позиції перспектив розвитку, обсягів та напрямів збуту продукції, ефективності використання активів, їх ліквідності, стану платіжної спроможності й фінансової стійкості [7].

Можна знайти твердження, що інвестиційна привабливість визначає наявність умов для інвестування, які впливають на надання переваги у виборі інвестором того чи іншого об'єкта [3]. Трактують змісту інвестиційної привабливості зводиться до комплексу показників діяльності об'єкта для вкладення інвестицій, які визначають інвестиційну поведінку та вибір інвестора [9, с. 4-10].

Необхідно зазначити, що метою формування інвестиційної привабливості природокористування є: збереження і збільшення природного капіталу, відтворення природних ресурсів і якості навколишнього природного середовища, скорочення сукупного екодеструктивного впливу на суспільство і природу, створення іміджу екологічно відповідальних

Рис. 1. Загальні фактори формування інвестиційної привабливості у сфері природокористування [5, с. 92]

суб'єктів господарювання, збільшення ринкової вартості підприємства за рахунок зниження екологічних ризиків і безпечного функціонування виробництва, досягнення екологічно збалансованого розвитку регіонів, країни. Від стану економіки і ресурсно-екологічної безпеки значною мірою залежать масштаби і напрями розвитку України, темпи і результативність відтворювальних процесів.

Формування інвестиційної привабливості природокористування (рис. 2) передбачає управління еволюцією досліджуваного процесу, створення умов для впровадження у теорію і практику запропонованої моделі, розробки засобів, що забезпечують успішне її використання [5, с. 94].

Інвестиційне забезпечення охорони довкілля та раціонального природокористування в Україні здійснюється в такому порядку: кошти, отримані від природокористувачів-забруднювачів, акумулюються в спеціальному фонді Державного бюджету та фондах охорони навколишнього природного середовища місцевих рівнів (обласного й міського), а потім витрачаються на природоохоронні заходи, перелік яких затверджено постановою Кабінету Міністрів України [4]. Проте надмірна централізованість управління природокористуванням спричиняє неузгодженість екологічної політики, перешкоджає ефективній природоохоронній діяльності та не стимулює розвиток природоохоронного інвестування на регіональному рівні.

Однією з проблем, які стають на заваді інвестиційному забезпеченню раціонального використання та охорони природних ресурсів, є недосконалість застосування сучасних економічних інструментів стимулювання інвестиційної діяльності [2].

Важливого значення для вирішення проблеми оптимального макро-економічного масштабу природокористування набуває система відповідних фінансово-економічних показників ефективності, за допомогою якої можна сприяти встановленню та регулюванню обсягів генерування антропогенних відходів.

Механізм реалізації екологічної політики інвестиційного забезпечення охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів включає три підходи [1, с.108-117]:

- пряме регулювання через заходи державного впливу (нормативно-правовими, адміністративно-контролюючими, прямого регулювання тощо);
- економічне стимулювання, пов'язане з розвитком ринкових механізмів;
- змішані механізми, які поєднують перші два підходи.

Значну роль у стимулюванні інвестиційної діяльності має державний рівень, на якому формується законодавча база, тому питання щодо економічних інструментів на регіональному рівні необхідно розглядати у взаємозалежності з державним рівнем регулювання природокористування.

Необхідно зауважити, що реалізація інвестиційних проектів може по-різному впливати на стан навколишнього природного середовища, що є підставою для класифікації інвестиційних проектів залежно від ступеня й напрями такої дії, а саме:

- екодеструктивні, які спрямовані на досягнення економічних результатів за рахунок, з одного боку, збільшення обсягів споживання первинних природних ресурсів, а з іншого – техногенного забруднення довкілля;
- екоконструктивні, реалізація яких спрямована на скорочення чи абсолютне запобігання техногенних забруднень навколишнього середовища й економію первинних природних ресурсів;
- екологічно нейтральні, у процесі реалізації яких немає споживання первинних природних ресурсів та впливу на навколишнє природне середовище.

ВИСНОВКИ

Метою формування інвестиційної привабливості природокористування є:

- збереження і збільшення природного капіталу;
- відтворення природних ресурсів і якості навколишнього природного середовища;
- скорочення сукупного екодеструктивного впливу на суспільство й природу;
- створення іміджу екологічно відповідальних суб'єктів господарювання;

Рис. 2. Формування інвестиційної привабливості у сфері природокористування

- збільшення ринкової вартості підприємства за рахунок зниження екологічних ризиків і безпечного функціонування виробництва;
- досягнення екологічно збалансованого розвитку регіонів країни.

Від стану економіки і ресурсно-екологічної безпеки значною мірою залежать масштаби і напрями розвитку України, темпи й результативність відтворювальних процесів.

На нашу думку, сприяння процесам реалізації інноваційного потенціалу сфери природокористування потребує сукупності активних дій законодавчо-правового, економічного, інституційного, організаційного характеру з боку держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобылев С. Н. Экономика природопользования / С. Н. Бобылев, А. Ш. Ходжаев. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 501с.
2. Макарова Н. С. Экономика природокористування / Н. С. Макарова, Л. Д. Гармідер, Л. В. Михальчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 322 с.
3. Машкин В. Управление инвестиционной привлекательностью реального сектора экономики региона / В. Машкин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bnews.narod.ru/ecology/management.htm>.
4. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року №1147 // Програмний комплекс. – Експерт-юрист. – 2004. – (Бібліотека офіційних видань).
5. Рассаднікова С. І. Концептуальні засади формування інвестиційної привабливості у сфері природокористування / С. І. Рассаднікова // Регіональна економіка. – 2011. – №6. – С. 90-96.
6. Рассаднікова С. І. Сучасні тренди і проблеми реформування інвестиційного забезпечення природокористування / С. І. Рассаднікова // Економіст. – 2010. – №8. – С. 38-41.
7. Савчук В. П. Анализ и разработка инвестиционных проектов / В. П. Савчук, С. И. Прилико, Е. Г. Величко. – К.: Абсолют-В, Эльга, 1999. – 304 с.
8. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Держкомстат України. – К.: ТОВ «Август трейд», 2013. – 560 с.
9. Трясицина Н. Ю. Комплексная оценка инвестиционной привлекательности предприятий / Н. Ю. Трясицина // Экономический анализ. – 2006. – №18. – С. 4-10.
10. Українська економіка не вправдовує довіри // Український тижень [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://tyzhden.ua/Economics/46642>.
11. Хвесик М. А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів. Монографія / М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К.: Кондор, 2007. – 480 с.